

Eksamensoppgave HIS1100, utsatt eksamen

Hvordan styrte romerne sitt imperium i keisertid og hvordan forandret keisermakten seg mellom Augustus (keiser 31 f.Kr.-14.e.Kr.) og Konstantin (keiser 306-337 e.Kr.)?

Pensumdekning: Schreiner, 2006, s. 162-206.

Sensorveiledning:

Oppgaven er todelt og noen aspekter fra begge deler må være med i en god oppgave. Den første delen bør vise hvordan det romerske imperium var bygget opp av provinser (administrative enheter), fra og med Augustus styrt enten av prokonsuler utpekt av senatet eller av *legati* utpekt av keiseren selv. Provinsene styrt av prokonsuler var normalt pasifiserte provinser uten store hærstyrker og denne måten å styre provinser på sees normalt som en arv fra republikken. Provinsene styrt av *legati* utpekt av keiseren var en nyordning som sørget for at keiseren bedre kunne holde kontrollen over hæren. Styrerne av provinsene (uansett type) stod normalt temmelig fritt til å sette opp administrasjon, selv om det er en klar tendens utover i keisertid til at keiserne utformet særlige retningslinjer for styret (såkalte *mandata*). Et hovedpoeng når det gjelder romersk provinsstyre er at det var lite fast byråkrati involvert og at romerne i stor grad bygget videre på eksisterende administrativ infrastruktur. Lokale byer og elitene (særlig byrådene) var sentrale støttespillere for romersk administrasjon. Utover i keisertid er det også en klar tendens til at den romerske borgerretten spres, inntil keiser Caracalla i 212 gjør alle frie menn innenfor riket til romerske borgere. Man mener også at det i løpet av de første hundreårene av keisertid er en tendens til at en form for felles romersk kultur brer seg, i det østlige Middelhav sterkt preget av hellenistisk kultur og gresk språk, mens det i vest er latin som er det felles språket.

Keisermakten var helt fra Augustus i stor grad et militærdiktatur, der kontrollen over hæren var sentral for keiseren. Det er likevel et klart republikansk ideologisk preg over tidlig keisertid (elle prinsipatet), kanskje særlig under Augustus. Republikanske embeter (som konsuler og pretorer) og institusjoner (som senatet) lever videre og får nye funksjoner under keisermakten. Keiserkulten utvikler seg fra en noe forsiktig start under Augustus, og det keiserlige byråkrati vokser, særlig i løpet av det 2. århundret e.Kr. Det er også en interessant utvikling at personer fra provinsene etter hvert får tilgang til keiserembetet. I første omgang skjer dette med Trajan og Hadrian (begge fra Spania) i første halvdel av 100-tallet e.Kr., men med det severiske dynasti (197-235) kommer en miks av nordafrikansk og syrisk slekt på keisertronen. Under det påfølgende anarkiet (eller soldatkeisertid 235-284) er det i lange perioder borgerkrig og keiserne blir så godt som bestandig utpekt av hæren ute i provinsene. Med Diokletian (284-305) gjenreises keisermakten og hele statsapparatet får et langt mer autoritært preg. Man kaller derfor også gjerne perioden fra Diokletian for Dominatet.

Kristenforfølgelsene (som startet under soldatkeisertid og som ble videreført av Diokletian) er et av mange tegn på denne autoritære trenden. Med Konstantin som keiser videreføres denne ideologiske dreiningen, men nå med favorisering av kristendommen. Keisermakten får dermed karakter av å være guds representant, og Konstantin ble da også sammenlignet med apostlene i kristen litteratur.

Sensorveiledning HIS1100

Senmiddelalderens Europa: krise og/eller omstilling (sjekk ordlyden!)

Dette er en oppgave som har bred dekning i Steinar Imsen, *Europa 1300-1550*. Problemstillingen krise / omstilling ble gått gjennom i siste dobbelttime med forelesninger, powerpointer fra dette ligger på Fronter.

Selve oppgavens ordlyd handler om de to begrepene krise og omstilling. Krise indikerer nedgang, omstilling en mer nøytralt definert endring, som i denne forbindelse gjerne vil ha en mer positiv valør, og kanskje også være mer av en type peker fram mot de store endringene som kom senere i tidlig nytid. Kort sagt: det er spørsmålet om hva slags periode senmiddelalderen er som står på programmet.

Grovt sett kan vi si at i forhold til høymiddelalderen så framstår perioden som en krisetid: mange av vekstprosessene som kjennetegner høymiddelalderen blir nå avbrutt: folketall går ned, produksjon synker, det blir mer uro og krig, kirken verdsliggjøres etc.

Sett fra tidlig nytids side kan man heller si at senmiddelalderen varsler et nytt spor, der de tradisjonelle mønstrene fra tidligere brytes. Europa blir satt i en bane som skal lede fram til industriell revolusjon, menneskerettigheter, demokrati etc. Vi ser ikke direkte utslag av dette i senmiddelalder, men de lange linjer kan sies å peke i den retning, med store regionale variasjoner.

Spørsmålet krise vs omstilling bør ikke besvares med et enten – eller, meningen er at det skal drøftes, og svaret vil helst være et både – og.

Det er fortjenstfullt om studentene går inn på flest mulige områder der dette begrepsparet kan drøftes, og at de også løfter fram regionale variasjoner samt variasjoner i tid. Imsens bok er bygd rundt et skille rundt 1450, med nedgang før det og oppgang etter, mao en U-kurve. Det er en måte å løse oppgaven på. En annen måte er å fokusere på regionale variasjoner, med Øst- vs Vest-Europa, og skillet mellom England og kontinentet i vest.

Det mest sentrale vil likevel være å drøfte prosesser som *både* uttrykk for krise og omstilling:

- Demografi:
 - o Krise: mange dør, færre folk betyr mindre kommunikasjon, overskudd...
 - o Omstilling: færre folk gjør at det blir mer på hver enkelt, ned fra den malthusianske taket
- Økonomi, jordbruk:
 - o Krise: «agrarkrise» for de jordeiende – slutt på lettjent overskudd
 - o Omstilling: noen klarer å begynne å rasjonalisere, produsere mer effektivt, slå sammen jordlapper (enclosure, jfr England)
- Økonomi, byer og handel:
 - o Krise: mindre handel, mer selvforsyning, både små og større byer nedgang
 - o Omstilling: folk er rikere dvs større etterspørsel etter luksus, mot slutten av perioden kommersiell revolusjon og de store oppdagelsene, som kommer til å legge grunnlaget for merkantilisme (staten støtter næringslivet)

- Sosialt:
 - o Krise: mange bondeopprør, sosiale spenninger, særlig om avgiftsnivå
 - o Omstilling: bøndene i vest går seirende ut av opprør selv om de taper, avgiftene blir liggende faste og de slipper ufrihet (kontrast til øst)
- Politisk:
 - o Krise: mange kriger (særlig Hundreårskrigen vektlagt), mange riker blir slått sammen (ikke «økonomi» for så mange riker)
 - o Omstilling: i løpet av krigene (særlig Hundreårskrigen) utvikler statsmakten seg fra å være den største føydalherre til å nærme seg en eneveddig hersker som har to viktige maktressurser: faste skatter og stående hær (her spiller også den militære revolusjonen mot slutten av vår periode inn)
- Religiøst:
 - o Krise: dødsangst (døds kult), kirken verdsliggjøres, klarer ikke fange opp reformbevegelser
 - o Omstilling: kirken samarbeider tettere med kongene, her oppfattet som korrupsjon men danner med reformasjonen mot slutten av perioden grunnlaget for en langt sterkere øvrighet

Regionale variasjoner:

- Øst- og Vest-Europa:
 - o Øst: overklassen klarer å slå ned bondeopprørene, borgerskapet svakt, inn i «den andre føydale periode» med sterk adel, livegne bønder og konger som har liten makt over adelen, blir mer og mer råvareprodusent
 - o Vest: bøndene beholder frihet og avgifter forblir lave, trolig resultat av at konger griper inn og tøyler adel og innfører skatter (og kongelig rettsvesen), borgerskap blir motvekt til adelen
 - o Spesialtilfellet England: likner øst ved at adelen «vinner» (enclosure), men vest ved at bøndene ikke mister frihet. Dette danner grunnlag for mer effektivt jordbruk (som er en forutsetning for den industrielle revolusjon)

Oppsummering om hva som er påkrevd:

Dette er en oppgave der dyktige studenter har anledning til dra lange linjer både i tid og mellom regioner. Oppgaven er således godt egnet til å skille ut de virkelig gode studentene.

De fleste studentene vil antakelig ha problemer med å dra de lange linjene, og mange kan nok ligge ganske nær inn på lmsens skille mellom før og etter 1450. Det bør også premieres dersom de klarer å utnytte dette systematisk.

Man må regne med at en del ikke klarer å trekke inn så mange områder i sin drøfting, men f.eks vil fokusere på befolkningsutvikling og jordbruk. Det teller negativt om de ikke klarer å dra inn sosiale og politiske forhold i sin drøfting, men her bør det også tas hensyn til hvor gode de er til å drøfte det de har lagt som avgrensning.